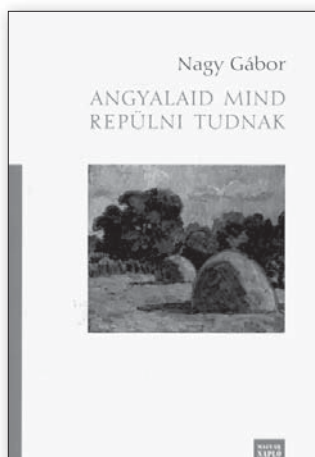

a címben megfogalmazott kérésre a válasz megmutatja: „csak ne volna / a semmi / domborodó melegágya”.

És két ars poetica a végén, a *Szenvedéstörténet*, benne hitvallás: „ha létrád van, de csak / ereszig ér, ég felé lépegetsz. / És nézni úgy kell, mint / a láng, de szemhunyasztalan. / S minél inkább mindenki / vagy, annál jobban magad.” Ehhez kapcsolódik az *Opál beszéd* szava: „Kivetettség, végre meg- / értettem: ez az / egyetlen meleg otthon.” Amire a zárás: „Kontrában élek, füttyre / éberem, szimatolva, mint / a vadászseb.”

NAGY GÁBOR
Angyalaid mind repülni tudnak

Magyar Napló Kiadó
Budapest, 2011

Soltész Márton

„BELÜLRŐL FOGY AKI ÉNEKEL”

„belülről fogy aki énekel
szűkül keskenyedik a hangja
szűkül majd abbahagyja”

Nagy Gábor: *Az éjszaka hangjai*

A 2011-es könyvhéten negyedik verseskötetét nyújtja át az olvasóknak a Magyar Napló folyóirat és kiadó körül csoportosuló középnyemzedék poeta doctusa, Nagy Gábor. A tavaly ugyanebben a sorozatban

megjelent fiatal pályatársak, Turai Laura és Falusi Márton érett és szép könyvei után most e babitsi, füsti, Nemes Nagy Ágnes-i, Baka István-i költő olvasására teszünk kísérletet.

Az *Angyalaid mind repülni tudnak* ötciklusos, kvint-szerkezetű kötet. Számos mottójával, jelölt és jelöletlen idézetével egyfelől az asszociatív, intratextuális olvasás élményében részeltet bennünket, másfelől bemutatja a Nagy Gábort ösztönző költői szövegeket, jól reprezentálva ezzel azt a fajta hagyománykezelést, azt a művészi attitűdöt is, ami e poéta-irodalomtörténész sajátja. Már a *Farkasverem* és a *Lélekvesztő* című kötetek olvastán fölmerült a kérdés, hogy honnan ez a hangsúlyozottan hermeneutikai alapállás, és miféle simultaneitásban áll ez a költőt jellemző expresszív személyes, már-már a romantikát idézően pátoszos beszédmóddal? Néhány évvel ezelőtt az *Átok, balzsam* kapcsán vetette papírra Ekler Andrea, hogy „a látás, tudás, elmélyülés olyan keretet ad a létnek, mely megfékezi a vágyakat, útjában áll az álmoknak, lehetlenné teszi az ima, a hit, a remény hiányában való létezést, a büntudat nélküli szabad cselekvést” (Bárka, 2004/5.). S ez a büntudat Nagy Gábor költői elmélyülése során mintha egyre csak erősödne, e kötet versei szinte mind büntudattal, keserű ön- és környezetbírálattal, sorsjelzéssel nehezített fohászok a távoli, transzcendens és nem transzcendens olvasó(k)hoz. Párbeszéd Istennel és az elődökkel, számvetés az utódok számára, depresszív nosztalgia és végtelen pesszimizmus a jövőre nézvést.

Az első ciklus – *Az éjszaka hangjai* – alcíme szerint concerto dublo hegedűre és brácsára, „Bella István-hangjegyekre”. Már az első tételben, a *kert-szívhang* negyedik fölütésében Babits Mihály *Fekete országának* („Fekete ég és fekete tenger, / fekete fák és fekete ház, / fekete állat, fekete ember, / fekete öröm, fekete gyász”), illetve – ha már zenéről beszélünk – Mick Jagger *Paint It Black* című alkotásának („a babák, a babák, a babák is feketék”) deprimált világába érkezünk: „fekete a fű lélegzete / fekete a nyír erezete / fekete a dió lehelete”. Ám mindezen nincs mit csodálkozni, ha hozzátesszük, hogy a belső hamvadás, a végső kifulladás e költészet alkotás-metaforája: „belülről fogy aki énekel / szűkül keskenyedik a hangja / szűkül majd abbahagyja.” A második tétel második fölütése a líra deszakralizációját panaszolva a közismert népdalfordulatot mediálja és önti keresztírmes dalformába: „nincsenek ma már angyalok / virágom virágom / fosztva emléke még sajog / a torzsáját rágom”; harmadik fölütése pedig a világ „kilesett”, „kihallgatott”, ellopott misztikumát siratja („és

most itt állunk / lecsupasítva titoktalanul / mindig-hiába”), zárlatába Bella István *Igék és igák* című költeményének sorát építve be: „ütőd hangként bongani”.

Hogy miféle magyarázattal szolgál a Nagy Gábor-féle hagyománykezelésre nézvést a római egyes számmal jelölt szövegciklus Nagy Gáspár-mottója, bizony jó kérdés: „És szakadatlan lengnek, / ringnak a hálók: / sorsfonta, bogozta / drága kötelmek...” Mert ez a lengő-ringó háló, ha akarjuk, lehet a hagyomány, de ugyanígy lehet a „halászóember”, azaz a költő hálója is. A mottó után következő versek azonban – az idézetekkel, utalásokkal sűrűn átszótt bevezető ciklus által kijelölt csapásiránytól eltérve – a líra egy hagyományosabb regiszterét szólaltatják meg. A *Déli barangszó*, *A pajta*, a *Kerekes kút*, a *Kiskert* és *A ház* tulajdonképpen a Pásztor Béla, Jankovich Ferenc, Jékely Zoltán, Keszthelyi Zoltán, Sipos Gyula, Váci Mihály, Simon István, Juhász Ferenc, Csoóri Sándor és Tornai József költészetében lokalizálható falusi tematika („a hatvanas évek korhatag dongái” – *A ház*) tovább- vagy felülírásai. Elégikus odüsszeiák, nosztalgikus visszatérés-versek, melyekben – a *Kerekes kút* megfeleltetési nyomán – a „nyár” és az „ünnepe”, valamint a „kiszáradt kút”, az „elpárolgott tócsa” és a „gyermekkori álmok elapadt tárnája” lép egymással metaforikus viszonyba. E visszatérésekben azonban nyoma sincs a Pásztor Bélára jellemző biedermeier idillnek, a Simon Istváni meghittségnek vagy a Tornai-féle misztikának. *A pajta* című szöveg rigorózus megállapítása szerint semmi sem marad a gyermekkorból, még az a kisfiú is eltűnik, aki átélte, birtokolta, a magáénak tudhatta azt („a kisfiú sincs már, ki a szénának döntött / létrát latolgatta”). Ám ha e verset olvassuk, valami mégis megmaradt, noha e *nyomnak* már csupán közvetett kapcsolata van a biográfiai emlékek helyét átvevő műalkotás lírai enje által elbeszélte „egyéni” múlttal; innentől e *jel* már mindannyiunk saját (és egyben közös) történetére utal.

A rusztikus blokk után minden jelzés nélkül visszatér a magyar és világirodalmat újairó/-olvasó költői attitűd. A *Boldog*, *somorú dal* palimpszesztusában, a *Bosszús*, *közönyös dalban* Nagy Gábor az ironia lefokozásával és visszavonásával, ugyanakkor a Kosztolányiéval rokon fölépítésű szöveg perlokúciós potenciáljának megőrzésével egyre szorosabbra vonja azt a bizonyos hálót az értelmező olvasó körül. „Gyengék a modern idiómák” – jelenti ki egy helyütt, s utal ily módon a modernséghez fűződő ambivalens viszonyára, majd a vers zárlatában mégis „tanítványként” leplezi le magát. Érdemes e szakaszt

kissé hosszabban idéznünk, nem utolsó sorban azért, mert a Nagy Gábor-oeuvre-ön belül is páratlanul fölépített záratról van szó: „Bádogszemü-krisztusi korban / nem kell nekem otthonul Ég, hisz / itthon vagyok én a pokolban, / s jobblétet a balga balek hisz. / Nem néztem az ínyt meg a gusztust: / mit énekel a dala-hitvány, / míg írtam e pár anapesztust, / nem mester ugyan – de tanítvány.”

Ebben a ciklusban adódnak azonban disszonanciák, különféle versszerkesztési, hangszerelési problémák is. Nagy Gábor költészeteszménye eleve közel áll a szerepköltészetből és a műfordításból ismerős poétai attitűdökhöz, különösen pedig a Kovács András Ferenc, Bánki Éva, Csehy Zoltán, Havasi Attila és mások nevével fémjelvezhető kortárs műfordítás-költészeti vonulat diszkurzív líramodelljéhez. A mottók és idézetek transztextuális dinamikája mellett ezt támasztja alá többek között a Bogdán László-i Reis-verseket idéző Lucien Chardon-sonettcsoport. Sajnos az *Udvári költők* kezdősorú darab utolsó sora ritmikai problémákat mutat: „szivarral szájában Etienne Lousteau, / s meg is kapják Párizst, Frankfurtot, Rómát, / s elbűvölve a fényes obulustól / álmukban nem a Styx habjait róják”. A nemzedéktársnak, Falusi Mártonnak ajánlott *Súlyzó és csont* ritmikája szintén dőcög itt-ott, s valójában a *Tíz év múltán* is csak az utolsó két versszakra lesz nyelvileg és gondolatilag egyaránt fajsúlyos: „Így lesz a költő, aki meghalt, / példa és eleven préda: / magát marja, marakodván / szűkülve maradéka.” Miközben azonban formai-ritmikai szépségét csodáljuk e szakasznak, érdemes megfigyelni azt is, mit mond a költő oly sokat emlegetett hagyományfelfogásáról.

Nehéz eldönteni, hogy a kötött vagy inkább a kötetlen formákban teljesebb ki jobban a Nagy Gábor-i dikció. Mindkettőre vannak e kötetben pozitív és negatív példák szép számmal; talán ezért sem meglepő az átmeneti, a kettős, a hibrid formációk sikere. Ilyen a Sütő Andrásnak, illetve látenszen Lázár Ervinnek és Nagy Gáspárnak emléket állító *Sírató ének* is, melyben a kifejezés *tárgyára* („Te voltál / a metaforák lázadása / a semmilyen szögesdróttal / parcellázott tarlóján, / az eleven trópus / a hideglelős árulások / farkas-ínyű szibériájában”) és a kifejezés *módjára* („fénypasztás kamarádban, / s említs meg egy kupica áldomásban”) koncentrált szövegrészek rímtelen-rímes váltakozása, s a vers ebből következő heterogenitása nem válik zavaróvá, sőt e distancia két alternatív, egymástól jól elválasztható olvasásmódot tesz lehetővé számunkra. Hasonlóan működik a *Levél grafikus barátomnak* című költemény, melynek hatodik szakaszában

a főnevek tárgyraggal bővített többes számú végződése újra és újra összecsendülnek („fenséges tereit”, „heges tanúhegyeit”, „lomberdő-ökleit”), a szöveg más sorvégei között ezzel szemben csak elvétve találunk rímkapcsolatot. A vers lírai énjé – a *Szétzilált nemzet* címen 2010-ben megjelent Csoóri-esszék programját követve – a „tehetetlenség pánikbetegségéről”, majd a Németh László-i gondolat mentén az értelmiségi falura meneküléséről számol be e felettébb indulatos szabadversben: „És menekültem tovább, hódító / rómaiak borostyánkő-útjairól / a falu porlepte, lócitromtól fűszeres utcáiba”, „kipréselték a vérünk – murcinak”, „mint anorexiás ribancé, / ki-meddült a nemzet méhé”.

Ratkó Józseftől való a második versciklus mottója: „Lázadó dal ellen / egy isten sem pörölhet”. S az imént tárgyalt, Csoóri nemzetkritikai fogalmain felhangolt verseket valóban lázadó dalok követik. Az *Ady Endre ébresztése bat kiáltásban a 2007-es esztendőből* klasszikus Utassy József-i vershelyzet. „Kelj föl Petőfi, sírodat rázom!” – halljuk a nemrég elhunyt, a költő-utód által több komoly tanulmányban méltatott Utassy hangját, ahogyan az ózdi poéta programját idézi a szállóigévé vált Nagy Gábor-sor, „A vers a végső menedék” is. E második ciklus tulajdonképpen a magyar irodalom lázadó klasszikusainak szenvedélyes újraolvasása, illetve – már itt, a nyitó szövegben – a lírai én hermeneutikai pozicionálása: „Ha keresnél, huszadik század / Kölyke, kívülre nem találhatsz: / Hús-vér versből vagyok.” A lelkes Ady-újrairások sorait („S kipányvázva: Magyarország”) azonban esztétikai problémák nehezítik. Az *Új évszázad Hunniája* negyedik versszakát idézem, különös tekintettel a nyakatekert záró sorra: „Regimentje bu-verte szegény: / Rákóczi régen elfeledte / És Kossuthot pénzre tette, / Üzenetre fülében viasz.”

„Régi dicsőségünk, hol késel az éji homályban?” – visszhangoznak fülünkben Vörösmarty *Zalán futásának* sorai a Tamási Áronnak és Nagy Gáspárnak ajánlott *Régi dicsőségünkről* című költeményt olvasva. A nemzet régtől aktuális sors- és létkérdéseit fölvető hoszszúvers a társadalomkritikát („hidászokból lett gigászok”) a magyar költészet által kirajzolt eszmetörténet állomásaival kapcsolja össze. Így lehet, hogy a Világos után bűjdosó, nemzeti eposzról merengő Vörösmartyt az álmában hazaszálló fogoly Radnóti követi („ahonnan még térkép e táj”), majd az otthon-lét vágyának halhatatlan prófétája, Tamási Áron („valahol helyett mindenhol akár”) zárja a sort. A rövid politikai pamflet, *A hiéna is* után a kötet minden bizonynal

legsúlyosabb darabja, az eddigi Nagy Gábor-líra eszmei-poétikai ívének csúcspontját sejtető *Litániás levél a Parnasszusra* következik. A nemzetrontó gonoszok vissza-visszatérő ördög-metaforájából kinövő, a *Himnusz* és a *Szózat* sortörténeti hagyományát folytató litánia a hatodik szakaszban éri el a modern költészet két klasszikusának, Petri Györgynek és Utassy Józsefnek a forradalmi létnyelvét: „Kényszerített és önkéntes, / ellenálló és vakbuzgó / besúgóítok egyek / a cinkos hallgatásban, / bekéredzkednek ma is / közétek a kártyapartiba, / s cinkelt pakliból osztva / adomáznak a Nagy Rabszolgotartó / sunyi kacsintásairól / meg '48, '56, '89 / kontrával bukott ultimóiról, / áldozati bárányok ők / meg virágvasárnapi szamarak”. A hetedik és egyben lezáró szakasz katartikus engesztelő és dicsőítő imádság, egy nevekre és címszavakra csupaszított történeti sorsvázzal a gyulától és kündétől Koppányon, Hunyadi Lászlón, Bethlen Gáboron, Széchenyin, Kossuthon, Németh Lászlón, Bibón és Nagy Lászlón át József Attiláig és Adyig: „Bocsássatok meg nekünk, bűnösöknek, / panaszkodóknak-tehetetleneknek. / Az érzéstelenített lelkűeknek / s magukba-roskadóknak bocsássatok meg.”

Ügyes szerkesztőre vall, hogy a *Litániás levél a Parnasszusra* és az *Őszi roncsderbi a Nagy Szavak körútján* közé helyezett *Anagrammák* című versfüzér némiképp oldja a ciklus feszültségét. A leleményes transzformációk eredményeként létrejövő bökversek, Szécsi Margit- és Buda Ferenc-variációk közül azonban csak egyet idéznék, a *Történelem* címűt: „Én: tört elem. / Rémm önt tele. / Nem-lét tőre / nem érte ölt. / Én törtem el.” Az *Őszi roncsderbi a Nagy szavak körútján* című Utassy versre utalva folytatja – immáron a közgazdaságtan terminus technicusainak dekonstruálásával – az úgynevezett „megmondó költők” társadalomkritikai programját: „robognak a nagy eszme-fuvarozók / adósságállomány-kezelés blokkolásgátójával / államháztartás lejtmenet-stabilizátorral / a száguldás útjába bókklászó / magyar szürke meg fizeti ridegtartásdíját / s előbb-utóbb belehal a versenyelőnybe.” Hangütésében, nyelv- és szövegkezelésében ugyan egészen más, tematikusan mégis kapcsolódik az *Őszi roncsderbi*hez a *Karneváli szimfonia*. A kisebb lélegzetű zenekari költemény valóban több „muzsikus” együttjátékán alapul; Szécsi Margit a *Mondókát* és a *Csillagos Golgotát*, Határ Győző a *Madáchi látásokat*, Márai Sándor az *Imát*, Ratkó József pedig az *Ady utolsó énekét* húzza. A vezető, értelmező, átfogó szólam, a primás persze Nagy Gábor.

Ágh István *Nem tudhatom* című versének utolsó három sora nyitja a harmadik ciklust: „Nem tudhatom, a lélek másvilága / megéri-e, ha rothadás az ára, / miként a földön, úgy a mennyben is.” A mottónak egy kései Radnóti-vers a címe, kérdésvetése az anyanyelvre, a megértés lehetőségére vonatkozik, a zárlatban pedig a *Pater noster* sorai csendülnek fel. Nem csalódnunk, ha ezek után elégikusabb hangvételi, csöndesebb rezgésű, a lélek belső terei felé forduló verseket várunk. *A költő birtoka*, a *Margaréta angyallal*, *A kártyás*, a *Fénykép*, a *Téli kompozíció* vagy a *Korai tavaszvég* egytől egyig ilyen introvertált szövegek, akárcsak a József Attila-féle *Születésnapomra* variációjaként is olvasható *Kiszámoló* („Harminckettő, ha lettem, / nem ellenedre volt”). Az őket követő *Egy szonettciklus cserepei* című verstercett legérettebb és – Nagy Gábor költő-tanári személyiségét figyelembe véve – minden bizonnyal a legmélyebb átélésben fogant darabja az *Egyetem*: „A vers helyett ingyen napszámos munka / a jusod, szócséplés, áltudomány. / A szellem céhéből mint lett korunkra / tömeg-nevelde és diplomagyár, // mint lett kallódó lelkek kalodája / a campus – nem is kérdi senki már. / Szíved s agyad, mint a sav, erodálja / a hiábavalóság.” A lírai én belső útja innentől a kesergő éneken („Ami sírni kényszerítene, / az is rég odavan. / A lépre csaltak közt / meghúzom még magam” – *Álmatlanul*), illetve a *Parainésis* hagyományának értékállító és örökható gesztusán át (*Valami a szépről*) a létre való adekvát reflexió lehetőségébe vetett hit elvesztésének obszcén indulatáig vezet („a legversebb póreség sem valódi, / hogy meztelenségem kimondja, bassza meg!” – *A mérték elvesztése*).

Végül Lövétei Lázár László *Egy mondatával* indul a kötet záró ciklusa. Kissé különös, hogy a terjedelmes, közel százharminc soros *II. szimfónia* itt, a gyűjtemény végén kapott helyet, holott a szövegközöttiség átható élménye alapján inkább a második ciklus *Karneváli szimfoniattájával* mondhatnánk rokonnak. Az alkotás értelemszerkezetét a szöveg egyes jelölőibe kódolt költői tulajdonnevek (Kis Anna, Gál Sándor, Marsall László, Ferenczes István, Ágh István, Vári Attila, Farkas Árpád), valamint a szövegeikből származó citátumok építik föl. E záró ciklus verseit azonban már erősen meghatározza a címadó költemény, az *Angyalaid mind repülni tudnak* alapélménye, a „fuldoklom a versben” érzete. Így a *Vers hóra* mesterien beállított ritmusa mellett a *Másik kerté* – az utolsó sorra – már megtörik, míg a *Tánc*, a *báttérben tóval* kristálytisza erotikuma mellett az *Órákra*, *napra* már túlzón személyes. Az utolsó pozitív hang e kö-

tetben a két krúdyáda önironikus szólama; e két vers esztétikai megformáltsága és békeidőli hangulata még kommerszításuk mellett is üdítő: „Mindenen kívül, önmagam váza / lépdelek ködökbe, szmogba: / te vagy az út, kikockázva, / te vagy a béklyó, a dogma” (*Különc ábítat*).

SZÉCSÉNYI ENDRE
Szépség és szabadság

L'Harmattan Kiadó
Budapest, 2010

Szóllóssy Balázs

SZÉPSÉG ÉS SZABADSÁG – ESZTÉTIKUM ÉS POLITIKUM

Milyen esélyei vannak a 21. században a politikum esztétikum felőli megközelítésének? Tud-e manapság egy esztétikai beszédmód valamit nyújtani a politikáról való gondolkodás számára? A már-már szerény, taxatív alcím – *Eszmetörténeti tanulmányok* – ellenére ez a voltaképpeni tétje Szécsényi Endre *Szépség és szabadság* című, a L'Harmattan Kiadó Laokoón-könyvek sorozatában 2010-ben megjelent tanulmánykötetének, és ez adja aktualitását is. Noha a szerző óvakodik attól, hogy rendszert építsen, a kötet öt tanulmánya elé írt előszavában maga is elismeri, hogy az elemzett szövegek különböző szálakon összeérnek: „Noha nem kívánom az esetlegesség látszatát teljesen eloszlatni, hiszen az itt felvetett témák gyakran meglehetősen távol esnek egymástól, mégis bízom abban, hogy a nyájas és jóindulatú Olvasó fel tud majd fedezni bennük néhány közös szólalmot, s azok összefonódása vagy egymásra rímélése meggyőzi őt arról, nem